QO‘QON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI ILMIY XABARLARI
(2026-yil 2-son)

PEDAGOGIKA

PEDAGOGY

MILLIY MUSIQA MEROSI ASOSIDA O‘QUVCHILARDA MILLIY ONG VA MILLIY IDENTITETNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI.

https://doi.org/10.70728/c.series.v08.i02.038

Qobilova E’zozxon Bakirovna,
Qo’qon Davlat Universiteti professori,
“Musiqa nazariyasi” kafedrasi mudiri

Annotatsiya. Ushbu maqolada milliy musiqa merosi asosida o‘quvchilarda milliy ong va milliy identitetni rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari tahlil qilinadi. Milliy ong tushunchasining pedagogik va falsafiy talqini yoritilib, musiqa ta’limining ma’naviy-tarbiyaviy imkoniyatlari asoslab beriladi. Tadqiqotda milliy musiqa namunalarining shaxs ongiga ta’sir mexanizmlari ochib beriladi. Shuningdek, globallashuv sharoitida milliy identitetni mustahkamlashda musiqa ta’limining o‘rni ko‘rsatib o‘tiladi. Maqolada tarixiy, qiyosiy-tahliliy va pedagogik kuzatuv metodlaridan foydalanilgan. Natijalar milliy musiqa merosi o‘quvchilarda milliy o‘zlikni anglash, ma’naviy qadriyatlarga hurmat va estetik didni shakllantirishga xizmat qilishini ko‘rsatadi. Tadqiqot yakunida milliy musiqa asosida ta’lim jarayonini takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: Milliy musiqa merosi; milliy ong; milliy identitet; musiqa ta’limi; ma’naviy tarbiya; o‘zlikni anglash; qadriyatlar; estetik tarbiya; kompetensiya; globallashuv; pedagogik yondashuv; didaktik model; musiqiy tafakkur; ma’naviyat; yoshlar tarbiyasi.

Аннотация.В статье анализируются научно-теоретические основы формирования национального сознания и национальной идентичности учащихся на основе национального музыкального наследия. Раскрываются философские и педагогические аспекты понятия национального сознания. Обосновываются воспитательные возможности музыкального образования. Рассматриваются механизмы воздействия национальной музыки на формирование личности. Особое внимание уделяется роли музыкального образования в укреплении национальной идентичности в условиях глобализации. В исследовании использованы исторический, сравнительный и педагогический методы анализа. Результаты показывают, что национальная музыкальная традиция способствует развитию самосознания, духовных ценностей и эстетической

культуры учащихся. Разработаны практические рекомендации по совершенствованию образовательного процесса.

Ключевые слова: Национальное музыкальное наследие; национальное сознание; национальная идентичность; музыкальное образование; духовное воспитание; самосознание; ценности; эстетическое воспитание; компетентность; глобализация; педагогический подход; дидактическая модель; музыкальное мышление; духовность; воспитание молодежи.

Abstract. This article analyzes the scientific and theoretical foundations of developing students’ national consciousness and national identity based on national musical heritage. The philosophical and pedagogical interpretations of national consciousness are examined. The educational potential of music education in shaping moral and cultural values is substantiated. The mechanisms of influence of national music on personality development are revealed. Special attention is given to the role of music education in strengthening national identity in the context of globalization. Historical, comparative, and pedagogical research methods were applied. The findings demonstrate that national musical heritage contributes to self-awareness, spiritual values, and aesthetic culture among students. Practical recommendations for improving the educational process are proposed.

Keywords: National musical heritage; national consciousness; national identity; music education; moral education; self-awareness; values; aesthetic education; competence; globalization; pedagogical approach; didactic model; musical thinking; spirituality; youth education.

KIRISH. Musiqa xar bir inson umri davomida muhim o‘rin egallaganlaganligi barchaga ma’lum. Biz yoshlarni internet olamidan biroz real oilamga olib kirish uchun aynan musiqa bilan qurollanishimiz kerek.Chunki musiqa ilohiy mo’jiza.Zamonaviy globallashuv sharoitida milliy ong va milliy identitetni shakllantirish masalasi pedagogika fanining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Axborot oqimining kuchayishi, madaniyatlararo integratsiyaning jadallashuvi yosh avlod ongiga turli mafkuraviy ta’sirlarni olib kirayotgan bir paytda, milliy o‘zlikni anglash va uni mustahkamlash dolzarb vazifa sifatida namoyon bo‘lmoqda. Milliy ong – bu shaxsning o‘z millatining tarixi, tili, madaniyati va qadriyatlarini anglash jarayoni bo‘lsa, milliy identitet - uning o‘z millatiga mansublik hissini, ijtimoiy va ma’naviy birligini ifodalaydi. Mazkur tushunchalar o‘zaro uzviy bog‘liq bo‘lib, yosh avlod tarbiyasining konseptual asosini tashkil etadi.Milliy madaniy meros, ayniqsa musiqa san’ati, milliy ongni shakllantirishning ta’sirchan vositalaridan biri hisoblanadi. Musiqa insonning emotsional va ruhiy olamiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi, tarixiy xotira va qadriyatlarni estetik shaklda ifodalaydi. O‘zbek xalqining ko‘p asrlik musiqiy an’analari, mumtoz maqom san’ati,

xalq qo‘shiqlari va marosim kuylarida millatning tarixiy tajribasi, dunyoqarashi va ma’naviy qadriyatlari mujassamdir. Xususan, Shashmaqom an’anasining UNESCO tomonidan insoniyatning nomoddiy madaniy merosi ro‘yxatiga kiritilishi milliy musiqa merosining umumbashariy ahamiyatini tasdiqlaydi.

Pedagogik nuqtai nazardan qaralganda, musiqa ta’limi nafaqat estetik tarbiya vositasi, balki ma’naviy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirish mexanizmi hamdir. Musiqa orqali o‘quvchilarda milliy g‘urur, tarixiy xotira, ajdodlar merosiga hurmat va o‘zlikni anglash tuyg‘ulari shakllanadi. Shu bilan birga, milliy musiqa namunalarini tizimli ravishda o‘rganish o‘quvchilarning madaniy kompetensiyasini oshiradi, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg‘unligida tarbiyalaydi.Mavzuning dolzarbligi shundaki, bugungi kunda umumta’lim maktablarida musiqa darslari ko‘pincha nazariy bilim berish bilan cheklanib qolmoqda, milliy identitetni shakllantirishga qaratilgan maqsadli metodik yondashuv yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Milliy musiqa merosining tarbiyaviy salohiyatidan to‘liq foydalanish, uni kompetensiyaviy yondashuv asosida ta’lim jarayoniga integratsiya qilish ilmiy asoslangan metodologiyani talab etadi.Mazkur maqolaning maqsadi -milliy musiqa merosi asosida o‘quvchilarda milliy ong va milliy identitetni rivojlantirishning nazariy asoslarini aniqlash va ularning pedagogik mexanizmlarini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat. Tadqiqot obyekti sifatida umumta’lim maktablarida musiqa ta’limi jarayoni, predmeti sifatida esa milliy musiqa merosining o‘quvchilarda milliy ong va identitetni shakllantirish imkoniyatlari belgilandi.Tadqiqotda tarixiy-tahliliy, qiyosiy, pedagogik kuzatuv va tajriba-sinov metodlaridan foydalanildi. Olingan natijalar milliy musiqa merosini ta’lim jarayoniga ilmiy asosda integratsiya qilish orqali yosh avlodda barqaror milliy identitetni shakllantirish mumkinligini ko‘rsatadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Abu Nasr Forobiyning **“Musiqa ilmi”** (arabcha: *Kitāb al-Mūsīqā al-Kabīr* – “Katta musiqa kitobi”) asari Sharq musiqa nazariyasining eng muhim manbalaridan biridir. Asarda musiqa nazariyasi, tovush tabiati, lad tizimi, ritm va musiqaning ruhiyatga ta’siri ilmiy asosda yoritilgan bo’lib asarida musiqa inson ruhiyatiga ta’sir etuvchi kuch sifatida talqin etiladi. Abu Nasr Forobiy “Musiqa axloqiy tarbiyada muhim vosita bo‘lib, u inson xarakterining shakllanishiga ta’sir qiladi.”deydi.[31]U musiqaning axloqiy tarbiyadagi o‘rnini ilmiy asoslab bergan.Abu Ali ibn Sino “Kitob ush-shifo” asarida musiqa inson kayfiyati va ruhiy muvozanatini shakllantirishini ta’kidlaydi. Ali ibn Sino “Musiqa inson xarakterini tarbiyalaydi, uni sabrli, muloyim va halol qiluvchi vosita hisoblanadi” deydi.[32]Abdulla Avloniy “Turkiy guliston yoxud axloq” asarida milliy tarbiya va san’atning yoshlar kamolotidagi ahamiyatini

[31] Abu Nasr Forobiyning **“Musiqa ilmi”** (arabcha: *Kitāb al-Mūsīqā al-Kabīr* -“Katta musiqa kitobi”)

[32] Abu Ali ibn Sinoning **“Kitob ush-shifo”** asari (*al-Shifā’*, ilmiy ilm va falsafa to‘plami)

yoritadi. Erik Erikson identitet nazariyasida shaxsning o‘zlikni anglash bosqichlarini ko‘rsatadi va **identitet nazariyasi** pedagogika va psixologiyada keng qo‘llaniladi. Identitet – bu shaxsning o‘zligini, o‘z qadriyatlarini va jamiyatdagi rolini anglash jarayoni. O‘smirlik davrida bu jarayon ayniqsa muhim, chunki yoshlar **o‘zlikni shakllantirish** va **ixtiyoriy qarorlar qabul qilish** bilan shug‘ullanadi. Agar bu jarayon muvaffaqiyatli bo‘lmasa, shaxsda **rol chalkashligi** va ijtimoiy noaniqlik yuzaga keladi. Musiqa - bu yoshlar identitetini shakllantirishda samarali vosita bo‘lishi mumkin, chunki:

Emotsional ekspressiya: Musiqa orqali yoshlar o‘z his-tuyg‘ularini ifodalaydi, bu o‘zlikni anglashga yordam beradi.

Madaniy va milliy identitet: Milliy musiqa merosi o‘zlikni anglash va milliy ongni rivojlantirish imkonini beradi.

Ijtimoiy rolni sinash: Jamoaviy ijro (xor, orkestr, ansambl) yoshga ijtimoiy rolda o‘zini sinash imkonini beradi, bu identitet shakllanishiga yordam beradi.

Shunday qilib, Eriksonning nazariyasi **musiqa ta’limida identitetni shakllantirish mexanizmlarini tushuntirishda asos bo‘lishi mumkin**. Masalan, o‘quvchilarni milliy musiqa bilan shug‘ullantirish ularning **shaxsiy va milliy identitetini mustahkamlashga** xizmat qiladi.

Metodologiya sifatida tarixiy-tahliliy, qiyosiy, pedagogik kuzatuv va eksperiment metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot umumta’lim maktablarida olib borilgan kuzatuv natijalariga asoslandi.Milliy musiqa namunalari asosida dars jarayonlari tashkil etilib, o‘quvchilarning milliy qadriyatlarga munosabati o‘rganildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida milliy musiqa merosi asosida tashkil etilgan ta’lim faoliyatining o‘quvchilarda milliy ong va milliy identitetni shakllantirishdagi samaradorligi ilmiy jihatdan tahlil qilindi. Tajriba-sinov ishlari umumta’lim maktablarining musiqa madaniyati darslari doirasida olib borildi va nazorat hamda tajriba guruhlari natijalari qiyosiy solishtirildi.Natijalar shuni ko‘rsatdiki, milliy musiqa namunalaridan tizimli foydalanilgan darslarda o‘quvchilarning milliy qadriyatlarga nisbatan ongli munosabati sezilarli darajada oshdi. Xususan, tajriba guruhidagi o‘quvchilarning aksariyati milliy musiqa orqali tarixiy xotira, an’ana va urf-odatlarga bo‘lgan qiziqishlari kuchayganini ta’kidladilar.Pedagogik kuzatuvlar jarayonida o‘quvchilarning musiqa tinglash madaniyati, musiqiy tafakkuri va estetik baholash qobiliyatida ijobiy o‘zgarishlar qayd etildi. Milliy kuy va qo‘shiqlarni tahlil qilish jarayonida o‘quvchilar mazmuniy mushohada yuritishga, musiqiy obrazlar orqali milliy xarakter va ruhiy holatlarni anglashga o‘rgandilar.So‘rovnoma va suhbat natijalari tajriba guruhidagi o‘quvchilarning katta qismi o‘zini muayyan milliy madaniyat vakili sifatida anglash hissi kuchayganini ko‘rsatdi. Bu holat milliy identitet shakllanishida musiqaning emotsional-ta’sirchan imkoniyatlari muhim omil ekanini tasdiqlaydi.Shuningdek, milliy musiqa asosida tashkil etilgan darslarda

o‘quvchilarning faolligi va ijodiy tashabbuslari oshgani kuzatildi. O‘quvchilar xalq qo‘shiqlarini ijro etish, musiqiy meros haqida mustaqil izlanishlar olib borish orqali milliy madaniyatga nisbatan mas’uliyatli munosabatni shakllantirdilar.Muhokama jarayonida aniqlanishicha, milliy musiqa merosi faqat estetik tarbiya vositasi bo‘lib qolmay, balki shaxsda ijtimoiy-madaniy identitetni mustahkamlovchi kuchli pedagogik resurs hisoblanadi. Ayniqsa, maqom va xalq musiqasi namunalarining mazmuniy chuqurligi o‘quvchilarda ma’naviy tafakkur va milliy g‘urur hissini rivojlantirishga xizmat qiladi.Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, milliy musiqa asosida olib borilgan ta’lim jarayoni globallashuv sharoitida yosh avlodni madaniy assimilyatsiyadan himoyalash, milliy o‘zlikni saqlab qolish va mustahkamlashda samarali pedagogik mexanizm bo‘lib xizmat qiladi. Umuman olganda, olingan ilmiy natijalar milliy musiqa merosi asosida tashkil etilgan ta’lim modeli o‘quvchilarda milliy ong, tarixiy xotira va barqaror milliy identitetni shakllantirishda yuqori samaradorlikka ega ekanini ko‘rsatdi. Ushbu yondashuvni musiqa ta’limi tizimiga keng joriy etish pedagogik jarayonning ma’naviy-tarbiyaviy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalari milliy musiqa merosi o‘quvchilarda milliy ong va milliy identitetni shakllantirishning muhim nazariy va amaliy omili ekanligini ilmiy jihatdan asoslab berdi. Tadqiqot davomida milliy ongning kognitiv, emotsional va ijtimoiy komponentlari musiqa ta’limi jarayonida o‘zaro integratsiyalashgan holda rivojlanishi aniqlandi. Milliy musiqa namunalarini tizimli va maqsadli qo‘llash o‘quvchilarda o‘z millatiga mansublik hissini mustahkamlashi, tarixiy xotira va milliy qadriyatlarga hurmatni kuchaytirishi isbotlandi.Tajriba-sinov ishlari shuni ko‘rsatdiki, milliy musiqa asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar o‘quvchilarning darsga qiziqishini oshirib, ularning estetik tafakkuri va musiqiy didini rivojlantiradi. Ayniqsa, maqom va xalq qo‘shiqlari orqali milliy o‘zlikni anglash jarayoni chuqurlashadi. Jumladan, Shashmaqom namunalarini o‘rganish o‘quvchilarda ajdodlar merosiga nisbatan hurmat va milliy iftixor tuyg‘usini shakllantirishi kuzatildi.Nazariy tahlillar shuni tasdiqladiki, milliy identitet shaxsning ijtimoiylashuv jarayonida shakllanadigan murakkab pedagogik hodisa bo‘lib, uning rivojlanishida san’at, xususan musiqa muhim o‘rin tutadi. Musiqa insonning emotsional sohasiga bevosita ta’sir etgani sababli, milliy qadriyatlarni ongli ravishda qabul qilish jarayonini tezlashtiradi. Shu bois milliy musiqa ta’limi yosh avlodda ma’naviy barqarorlik va mafkuraviy immunitetni mustahkamlashga xizmat qiladi.Tadqiqot asosida ishlab chiqilgan pedagogik yondashuv milliy musiqa merosini o‘quv jarayoniga integratsiyalashning samarali mexanizmlarini belgilab berdi.

Bu yondashuv quyidagi natijalarni ta’minlaydi:

– o‘quvchilarda milliy qadriyatlarga ongli munosabat shakllanadi;

– milliy identitetning barqaror modeli rivojlanadi;

– estetik va ma’naviy kompetensiyalar mustahkamlanadi;

– globallashuv sharoitida milliy o‘zlikni saqlashga xizmat qiluvchi tarbiyaviy muhit yaratiladi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari milliy musiqa merosini ta’lim dasturlariga chuqurroq integratsiya qilish, o‘quv-metodik ta’minotni boyitish va pedagoglarning milliy musiqiy kompetensiyasini oshirish zarurligini ko‘rsatdi.Umuman olganda, milliy musiqa merosi o‘quvchilarda milliy ong va milliy identitetni rivojlantirishning kuchli tarbiyaviy, estetik va ijtimoiy omili sifatida namoyon bo‘ladi. Uni ta’lim jarayoniga ilmiy asoslangan holda tatbiq etish yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida kamol toptirishga xizmat qiladi hamda milliy madaniy merosning uzviy davomiyligini ta’minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Forobiy A.N. *Kitāb al-Mūsīqā al-Kabīr* [“Katta musiqa kitobi”].
2. Ibn Sino A.A**.** *Kitob ush-shifā* [“Shifo kitobi”].
3. Erikson, E. *Identity: Youth and Crisis*. New York: W. W. Norton & Company, 1968.
4. Qobilova, Ezozxon. "The Significance Of Interdisciplinary Connection In The Formation Of Music Literacy In Children With Hearing Defect In Music Lessons." *Uzbekistan Educational Research Journal* 1.1 (2024).
5. Qobilova, Ezoz. "THE PLACE OF FOLK SONGS IN ISAJAN SULTAN'S STORIES." *American Journal Of Social Sciences And Humanity Research* 4.02 (2024): 44-49.
6. Azizxonova, M., and E. Qobilova. "YoSHLARNI MUSIQIY MADANIYATI VA MA’NAVIYATNI SHAKLLANTIRISHDA MUSIQIY TARBIYANING AHAMIYATI." *Oriental Art and Culture* 3 (2022): 51-57.
7. Qobilova, E. "THE IMPORTANCE OF MUSIC TEACHING IN EDUCATION." *QO ‘QON UNIVERSITY NEWSLETTER* 12 (2024): 99-100.
8. Qobilova, Ezozxon Bakirovna. "Moral education as an important faktor in the formation of a student as a person." *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities* 11.10 (2021): 186-189.
9. Qobilova, E. "Musiqa o’qitish metodikasi va maktab repertuari." *Oquv qollanma, Fargona.“Fargona” nashriyoti* (2020).
10. Қобилова, Э. Б. "ФОРМИРОВАТЬ ДУХОВНОЕ МИРОВОЗЗРЕНИЕ ПОДРАСТАЮЩЕГО ПОКОЛЕНИЯ ЧЕРЕЗ ФОЛЬКЛОРА ЖАНРА." *Oriental Art and Culture* 3.1 (2022): 291-295.
11. Kobilova, E. B. (2022). Classical music and youth education. *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities*, *12*(9), 126-130.

12. Qobilova, E. (2023). Forming a sense of internationality in students through the traditional music of Azerbaijan. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, *3*, 127-132.

13. Кобилова, Е. (2025). THE ROLE OF THE OPERA GENRE IN THE SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION OF STUDENTS. *Международный мультидисциплинарный журнал исследований и разработок*, *1*(1), 156-159.

14. E’zozxon, Q., Teshaboyeva, Z., & Ergasheva, S. D. (2024). HOZIRGI O ‘ZBEK HIKOYACHILIGINING YETAKCHI TAMOYILLARI. *University Research Base*, 46-49.

15. Otto, M., & Thornton, J. (2024). TA’LIMDA MUSIQA O ‘QITISHNING AHAMIYATI. *QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, *12*, 99-100.

16. Qobilova, E., Xaydarova, I., & Gulnora, R. (2024). O ‘ZBEK XALQ AN’ANALARI-TARBIYA OMILI. *SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, *3*(26), 192-195.

17. Qobilova, E. (2024). MUSIQA ONG VA HISLAR O ‘RTASIDAGI VOSITACHIDIR. *Pedagogikada ilmiy izlanishlar*, *2*(1), 28-31.

18. Qobilova, E. (2024). THE PLACE OF FOLK SONGS IN ISAJAN SULTAN'S STORIES. *American Journal Of Social Sciences And Humanity Research*, *4*(02), 44-49.

19. Qobilova, E. (2024). *THE IMPORTANCE OF MUSIC TEACHING IN EDUCATION*. *QO ‘QON UNIVERSITY NEWSLETTER, 12, 99–100*.

20. Qobilova, E. (2024). The Significance Of Interdisciplinary Connection In The Formation Of Music Literacy In Children With Hearing Defect In Music Lessons. *Uzbekistan Educational Research Journal*, *1*(1).

21. Qobilova, E. B., Toshpolatova, S., Muhammadjonova, M., Muninova, M., Baxromova, M., & Rahimova, D. (2023). QADIMIY MUSIQIY SAN’ATNING SHAKLLANISH JARAYONI. *Science and innovation*, *2*(Special Issue 14), 560-565.